

Hørings svar vedr. udkast til lovforslag til lov om ændring af lov om rettens pleje (Indførelse af genetisk slægtsforskning som efterforskningsmiddel i politiet)

Tænketanken Justitia takker for muligheden for at afgive høringssvar vedrørende ovenstående lovforslag om indførelse af genetisk slægtsforskning som efterforskningsmiddel i politiet.

Der har i en årrække været debat om at udvide politiets muligheder for at anvende dna-profiler i efterforskningsmæssigt øjemed i forhold til beskyttelsen af retten til privatliv.¹ Justitia anerkender formålet om mere effektiv kriminalitetsbekæmpelse, og at den foreslåede ændring vil kunne medføre netop det. Justitia har dog en række principielle bemærkninger til den foreslåede ordning.

Indledende bemærkninger

Justitia har bemærkninger til lovforslagets afsnit om:

- Afgrænsning af efterforskning til alvorlig kriminalitet
- Begrebet "strengt nødvendigt" vis-a-vis "afgørende betydning"
- Kontrol med brugen af slægtsforskningsdatabaser som efterforskningsredskab
- Manglende samtykke fra (eksisterende) brugere af slægtsforskningsdatabaser
- Risikoen ved kommercielle udenlandske slægtsforskningsdatabaser

Nedenfor er hovedpointerne i Justitias høringssvar opsummeret:

Justitia anbefaler en nærmere gennemgang og vurdering af lovforslagets privatlivsmæssige, retssikkerhedsmæssige og dataetiske udfordringer. Det bemærkes i den forbindelse, at lovforslaget ikke ses at indeholde en gennemgang af de menneskeretlige konsekvenser i forhold til bl.a. EMRK og dertilhørende domspraksis, som direkte eller indirekte kan have relevans for indholdet af lovforslaget.

- a) Justitia vurderer, at politiets anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser, som led i efterforskning af forskellige alvorlige forbrydelser, er et indgreb i retten til privatliv, som bl.a. er beskyttet efter EMRK artikel 8. Justitia er derfor enig med regeringen i, at politiets anvendelse af genetisk slægtsforskning ved brug af en dna-baseret slægtsforskningsdatabase skal reguleres ved en særskilt retlig ramme, som sikrer, at det kun sker i sager, hvor den samfundsmæssige interesse i at anvende oplysninger fra en kommerciel dna-baseret slægtsforskningsdatabase overstiger hensynet til privatlivets fred.
- b) Justitia bemærker, at de beskrevne overtrædelser af straffeloven, der giver mulighed for anvendelse af slægtsforskningsdatabaser, hverken er præcist beskrevet eller afgrænset i forslaget.

¹ Se bl.a. Forslag til folketingsbeslutning om et udvidet nationalt DNA-register 2013/1 BSF 21., samt Borgerforlag: Dansk Politi skal kunne bruge genetisk slægtsforskning i efterforskning af drab og grov personfarlig kriminalitet <https://www.borgerforslag.dk/se-og-stoet-forslag/?Id=FT-11761>. Borgerforslaget blev offentliggjort den 20. juni 2022 og opnåede 50.000 støtter den 6. september 2022.

- c) Justitia bemærker desuden, at der kan være stor variation i strafniveauet inden for den enkelte strafbare lovovertrædelse inden for en given strafferamme, hvilket konkret kan rejse udfordringer ift. proportionalitetsvurderingen af indgrebet.
- d) Der er efter Justitias vurdering risiko for, at politiet kan anvende de kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser i efterforskninger, udover hvad der er strengt nødvendigt. Justitia anbefaler, at anvendelsesmulighederne indsnævres og præciseres for at sikre, at der ikke sker disproportional anvendelse i efterforskningen.
- e) Justitia anbefaler, at politiet skal indhente en retskendelse for anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser med henblik på en uafhængig kontrol af politiets vurdering af lovligheden af indgrebet, herunder alvorligheden af lovovertrædelsen, og hvorvidt søgning i dna-databasen vurderes at være af afgørende betydning for efterforskningen.
- f) Justitia anbefaler, at i der i de konkrete retshjælpsanmodninger indsættes de nødvendige retsgarantier, herunder at det sikres, at de kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser ikke anvender de fra politiet modtagne oplysninger til andre formål, og at de personfølsomme data slettes efter endt brug/søgning.

De nedenfor nævnte overvejelser er primært rettet mod konsekvenserne ved politiet samarbejde med de udenlandske kommercielle slægtsforskningsdatabaser og dataetiske overvejelser i forbindelse med databasernes forretningsmodel, politiets samarbejde med disse databaser, og den risiko for ringere databeskyttelse uden for Danmark og EU /EØS.

- g) Justitia anbefaler, at politiet udelukkende anvender stabile og troværdige databaser, hvor det sikres, at brugerne af tjenesterne ved et klart og informeret samtykke har tilkendegivet, at deres dna-profiler må anvendes i efterforskningsøjemed, samt at der gives mulighed for, at et eventuelt tidligere afgivet samtykke kan tilbagekaldes ved ændringer af vilkår, så brugere kan tilbagekalde samtykke eller anmode om sletning af oplysninger ved ændrede brugervilkår.

Justitia finder, at det giver anledning til både retssikkerhedsmæssige og dataetiske overvejelser, at der også vil være afledte privatlivsindgreb i forhold til slægtninge til den registrerede bruger. Det gælder navnlig spørgsmålet om manglende samtykke. Disse bekymringer ses ikke behandlet i lovforslaget.

- h) Endelig ser Justitia en risiko ved brug af kommercielle udenlandske slægtsforskningsdatabaser, som eksempelvis kan registrere og videregive de modtagne oplysninger.

Ovenstående problemstillinger gennemgås nærmere nedenfor.

1. Lovforslagets hovedindhold

Der lægges konkret op til, at der i retsplejeloven indsættes en ny bestemmelse (§ 754 f), hvorefter politiets brug af genetisk slægtsforskning som efterforskningsmiddel reguleres således, at politiet kan sammenligne oplysninger om dna fra et dna-spor med oplysninger fra en dna-baseret slægtsforskningsdatabase. Bestemmelsen foreslås indføjet i retsplejelovens kapitel 68 om Afhøringer og særlige efterforskningskridt. Baggrunden for forslaget er, at det ikke altid tilfældet, at politiets dna-profilregister indeholder de nødvendige oplysninger til at identificere en mulig gerningsperson til et strafbart forhold, når den formodede gerningsperson eller slægtsrelation ikke tidligere er dømt eller sigtet.

Ifølge lovforslagets bemærkninger har erfaringer fra udlandet vist, at genetisk slægtsforskning ved brug af en dna-baseret slægtsforskningsdatabase kan være et effektivt efterforskningsredskab til at opklare meget alvorlige forbrydelser, som ikke har kunnet opklares ved brug af andre efterforskningsmetoder, herunder ved at søge i politiets eget dna-register.

Det fremhæves i lovforslaget, at regeringen finder det centralt, at politiets anvendelse af genetisk slægtsforskning ved brug af en dna-baseret slægtsforskningsdatabase er reguleret af en særskilt retlig ramme, som sikrer, at det kun sker i sager, hvor den samfundsmæssige interesse i at anvende oplysninger fra en kommerciel dna-baseret slægtsforskningsdatabase overstiger hensynet til privatlivets fred.

Det fremgår af forslaget (s.15), at spørgsmålet om, hvordan oplysningerne fra dna-sporet kan overføres til en dna-baseret slægtsforskningsdatabase i et tredjeland, forsat alene reguleres af reglerne i retshåndhævelsesloven.

I forslaget nævnes, at f.eks. personoplysninger på baggrund af en international retshjælpsanmodning til det amerikanske justitsministerium og efter en konkret vurdering vil kunne overføres til myndighederne i USA inden for rammerne af retshåndhævelseslovens § 35, stk. 1, nr. 4. Efter denne bestemmelse kan personoplysninger overføres i enkeltsager med henblik på retshåndhævende formål.

Det nævnes i lovforslaget, at hvis politiets efterforskning via slægtsdatabaser fører til identifikation af en mulig gerningsperson, vil politiet i medfør af retsplejelovens regler kunne tage en dna-prøve (referenceprøve) fra vedkommende og sammenligne resultatet med dna-sporet (sporprofilen) fra gerningsstedet. Der er således mulighed for politiet enten at få et match med den formodede gerningsperson eller med slægtingen til denne, hvorefter politiet kan anvende disse oplysninger i den videre efterforskning og identifikation af gerningspersonen.

2. Justitias bemærkninger til lovforslaget

Privatlivets fred og efterforskningsmæssig anvendelse af slægtsforskningsdatabaser

Det fremgår af Menneskerettighedsdomstolens (EMD) praksis, at opbevaring af fingeraftryk, dna-profiler og celleprøver er et indgreb i retten til respekt for privatlivet, som er beskyttet i Den Europæiske Menneskerettighedskonventions (EMRK) artikel 8, stk. 1. Indgrebet skal retfærdiggøres efter artikel 8, stk. 2, for ikke at resultere i en krænkelse af konventionen. Det betyder, at statens indgreb skal ske ifølge lov, have et legitimt formål og være nødvendigt i et demokratisk samfund.

EMD har afsagt en række domme af betydning for myndighedernes muligheder for at opbevare personoplysninger i form af bl.a. fingeraftryk og dna-profiler i relation til mistanke om eller dom for strafbare forhold. Der ses ikke at være direkte domme om politiets anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser i efterforskningsøjemed. Problematikken er dog også forholdsvis ny.

Tidligere har Justitsministeriet opsummeret praksis ved politiets opbevaring af dna-profiler mv. således: "Ved vurderingen af, om et sådant indgreb er nødvendigt i et demokratisk samfund (proportionalt), foretager Domstolen [Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol] en samlet helhedsvurdering. I sin praksis lægger Domstolen i den forbindelse bl.a. vægt på, om såvel optagelsen som opbevaringen af fingeraftryk og dna-profiler er proportional i forhold til lovovertrædelsens karakter og alvor. Domstolen lægger desuden vægt på, om der er fastsat slettefrister, og om slettefristerne i givet fald er differentierede i forhold til lovovertrædelsernes alvor, samt om der i øvrigt er fastsat tilstrækkelige retsgarantier, herunder navnlig hvilke øvrige muligheder der er for sletning, som opvejer opbevaringen."²

Efter Justitias vurdering, er der centrale forskelle mellem en dna-database, hvor myndigheder registrerer dna-profiler mv. ved sigtelse eller dom, og muligheden for brug af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser, der opererer på frivillighed, er uafhængige af politiet, og som ikke er baseret på mistanke eller straf. For det første er en kommerciel dna-baseret slægtsforskningsdatabase ikke baseret på kriminel aktivitet. For det andet opbevarer politiet ikke dna-profiler i databasen, men tager initiativ til anvendelse (via en international retshjælpsanmodning) og med et andet formål end det oprindeligt tiltænkte. For det tredje er der tale om frivillighed og samtykke fra brugere af slægtsforskningsdatabasen til at bruge tjenestens service på nævnte vilkår.

Justitia vurderer, at politiets anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser som led i efterforskning af forskellige alvorlige forbrydelser har karakter af et indgreb i retten til privatliv, som bl.a. er beskyttet efter EMRK artikel 8. Et indgreb i retten til privatliv kræver lovhjemmel,

² Se Forslag til Lov om Det Centrale Dna-profilregister og Det Centrale Fingeraftryksregister 2022; Forholdet til Danmarks internationale forpligtelser s. 56 ff.

at der er tale om et legitimt formål (her kriminalitetsbekæmpelse), samt at indgrebet er nødvendigt i et demokratisk samfund (proportionelt).

Først og fremmest bemærker Justitia, at regeringen i lovbemærkningerne selv anfører, at det nye efterforskningsmæssige tiltag kun skal anvendes, når den samfundsmæssige interesse i at anvende oplysninger fra en kommerciel dna-baseret slægtsforskningsdatabase overstiger hensynet til privatlivets fred. Regeringen anerkender således de mulige menneskeretlige udfordringer i lovforslaget og opstiller selv en række kriterier for anvendelsen. Justitia støtter denne overordnede vurdering. Særligt når det omhandler sammenhængen mellem alvorlig kriminalitet og dna-profiler finder Justitia, at privatlivshensynet er betydeligt og dermed beskyttet efter bl.a. EMRK art. 8. Justitia anerkender dog også de samfundsmæssige hensyn til bekæmpelse af alvorlig kriminalitet, hvorefter et indgreb under visse omstændigheder kan retfærdiggøres. I forhold til den menneskeretlige vurdering finder Justitia det ikke afgørende, om der er tale om en kommerciel dna-database eller om det er en af myndighederne ejet database. Der kan efter Justitias opfattelse dog være nogle særlige retssikkerhedsmæssige udfordringer ved denne konstruktion (sletning af data, salg af data, data-læk mv. se nedenfor), samt overførsel til tredjelande, og stadig oftere ser Justitia, at offentlige myndigheder bruge private aktører i forbindelse med myndighedsopgaver. Justitia finder, at dette ikke i sig selv fritager myndighederne for menneskeretligt og retssikkerhedsmæssigt ansvar, når følsomme personoplysninger videregives, opbevares og behandles til disse aktører.

Afgrænsning af efterforskning til alvorlig kriminalitet

Det nye efterforskningsmiddel skal anvendes i forbindelse med en verserende efterforskning af alvorlige forbrydelser efter straffeloven, herunder terror, voldtægt og drab (§§ 114-114 j, § 216, § 225, jf. § 216 og § 237), eller en overtrædelse af straffeloven af særdeles alvorlig karakter. Hvorvidt en overtrædelse af straffeloven er af særdeles alvorlig karakter, beror på en konkret vurdering af en sags faktiske omstændigheder. Lovforslaget nævner f.eks. brandstiftelse § 180 (strafferamme livstid), vold med døden til følge § 246 (strafferamme 10 år), eller røveri af særligt grov beskaffenhed § 288, stk. 2 (strafferamme 10 år). Der forudsættes en strafferamme på mindst 8 år, og som altovervejende udgangspunkt personfarlig kriminalitet. Ved den konkrete vurdering af, hvorvidt der er tale om særdeles alvorlig karakter, lægges vægt på mistanke om flere lovovertrædelser, gentagelsesrisiko, omfattende eller organiseret kriminalitet, særlig hensynsløshed mv.

Justitia bemærker, at de beskrevne forbrydelser efter straffeloven er væsentligt udvidet i forhold til de svenske overvejelser, der ellers danner inspiration til lovforslaget.³

³ Regeringen: Politiet skal kunne bruge genetisk slægtsforskning i efterforskningen <https://www.justitsministeriet.dk/pressemeddelelse/regeringen-politiet-skal-kunne-bruge-genetisk-slaegtsforskning-i-efterforskningen/>; Biometri – för en effektivare brottsbekämpning; Betänkande av Biometriutredningen (2023); SOU 2023:32; Summary s. 38-39 DNA-based genealogy is to be permitted in cases of murder and aggravated rape offences. [Biometri – för en effektivare brottsbekämpning. SOU 2023:32](#)

Justitia bemærker desuden, at der kan være stor variation i strafniveauet inden for den enkelte strafbare overtrædelse inden for en given strafferamme, hvilket konkret kan rejse udfordringer ift. proportionaliteten af indgrebet.

Begrebet "strengt nødvendigt" efter retshåndhævelseslovens § 10, stk. 2

Det lægges i lovforslaget op til, at politiet kun kan anvende genetisk slægtsforskning ved brug af en dna-baseret slægtsforskningsdatabase, hvis det vurderes at være af afgørende betydning for efterforskningen.

Det betyder jf. lovforslaget, at der skal være en vis grund til at forvente, at brugen af slægtsforskningsdatabase vil medføre afgørende resultater for efterforskningen i den forstand, at efterforskningen bringes videre. Det er ikke et krav, at genetisk slægtsforskning ved brug af en dna-baseret slægtsforskningsdatabase skal anses for det eneste mulige efterforskningsskridt, men andre efterforskningsmæssige skridt skal i relevant omfang være afsøgt.

Efter retshåndhævelseslovens § 10, stk. 2, må politiet behandle personoplysninger om genetiske data, når behandlingen af oplysningerne er strengt nødvendigt, og behandlingen sker af hensyn til bl.a. at forebygge, efterforske, afsløre eller retsforfølge strafbare handlinger, herunder for at beskytte den registreredes eller en anden fysisk persons vitale interesser. Det er Justitsministeriets vurdering, at retshåndhævelseslovens bestemmelser ikke er en hindring i forhold til dna-baseret slægtsforskningsdatabase i efterforskning af strafbare forhold.

Justitia vurderer, at bemærkningerne i lovforslaget indikerer en bredere anvendelse end den almindelige forståelse af udtrykket "afgørende betydning". Således noterer Justitia sig, at "der skal være en vis grund til at forvente", at brugen af slægtsforskningsdatabase vil medføre afgørende resultater "for at efterforskningen bringes videre". Der er således efter Justitia vurdering risiko for, at politiet kan anvende de kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser i efterforskninger, udover hvad der er rammerne for kriteriet "strengt nødvendigt" efter retshåndhævelseslovens § 10, stk. 2. Justitia anbefaler på den baggrund, at anvendelsesmulighederne indsnævres for at hindre disproportional anvendelse i efterforskningen. Derudover bemærker Justitia, at anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser muligvis kan falde inden for begrebet "ny teknologi" og sandsynligvis indebærer en høj risiko for fysiske personers rettigheder, som beskrevet i indeværende høringssvar. Det følger derfor af retshåndhævelseslovens § 25, at den dataansvarlige forud for behandlingen skal foretage en analyse af de påtænkte behandlingsaktiviteters konsekvenser for beskyttelse af personoplysninger. En sådan konsekvensanalyse skal også indeholde risikovurderinger, f.eks. risiko for datalæk, salg af oplysninger mv. Det følger yderligere af retshåndhævelseslovens § 26, stk. 1, at den dataansvarlige skal høre tilsynsmyndigheden (Datatilsynet) inden behandling af personoplysninger.

Kontrol med brugen af slægtsforskningsdatabaser som efterforskningsredskab

Justitia vurderer, at der jf. høringssvarets forrige afsnit kan opstå retssikkerhedsmæssige tvivlsspørgsmål om, hvorvidt indgrebet er strengt nødvendigt (afgørende betydning), samt om afgrænsningen af alvorlig kriminalitet. Justitia anbefaler, at der opstilles en betingelse om

retskendelse for anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser med henblik på en uafhængig dommers vurdering af lovligheden af indgrebet, herunder alvorligheden af gerningen og om søgning i dna-databasen vurderes at være af afgørende betydning for efterforskningen.

På den baggrund anbefaler Justitia, at der indføres et krav om retskendelse jf. retsplejelovens § 754 c på linje med betingelserne for brug af agenter (om agentvirksomhed - retsplejelovens § 754 a).

Risikoen ved kommercielle udenlandske slægtsforskningsdatabaser

Det anføres i lovforslaget, at det på nuværende tidspunkt er nødvendigt, at der overføres sporprofiler til kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser i USA. Det skyldes, at disse databaser tillader søgninger som led i efterforskning af strafbare forhold. Konkret vil overførelsen kunne ske ved, at anklagemyndigheden sender en retshjælpsanmodning til myndighederne i USA.

Det er uklart, hvor mange danskere der har en dna-profil i kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser i USA. En norsk undersøgelse fra 2020 kom frem til, at op til 300.000 nordmænd på daværende tidspunkt havde en dna-profil hos forskellige kommercielle slægtsforskningsdatabaser. F.eks. er det israelske firma MyHeritage, anmeldt til bl.a. det norske datatilsyn og forbrugertilsyn, særligt på grund af deres ugenomsigtige brugervilkår, og mulige overtrædelse af GDPR-reglerne (databeskyttelsesforordningen).⁴ Der foreligger ikke nogen vurdering af, hvor mange danskere, der er registreret ved kommercielle slægtsforskningsdatabaser, men det må antages, at det er på nogenlunde samme niveau som i Norge.

Der nævnes ikke konkrete udenlandske selskaber inden for kategorien slægtsforskningsdatabaser i lovforslaget, men Justitia erfarer, at der ses stor forskellighed selskaberne imellem i forhold til brugervilkår og mulighed/tilladelse til søgninger som led i efterforskning af strafbare forhold.⁵

Endelig er der risiko for salg af dna-profiler eller data-læk som det f.eks. skete for det kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabase 23andMe.⁶ De nævnte selskab er i øvrigt gået konkurs, hvilket eksemplificerer en yderligere risiko ved disse firmaer for spredning af følsomme oplysninger.⁷ Der er således en risiko for medvirken til privatlivskrænkelser borgeres personfølsomme data ved

⁴ Mener populær DNA-test bryter norsk lov

<https://www.nrk.no/norge/forbrukerradet-mener-dna-testen-til-myheritage-bryter-norsk-lov-1.14930379> og artikel i Politiken: MyHeritage er billig og populær, men nu bliver der sået tvivl om lovligheden <https://politiken.dk/danmark/forbrug/art9758042/MyHeritage-er-billig-og-popul%C3%A6r-men-nu-bliver-der-s%C3%A5et-tvivl-om-lovligheden1>

⁵ Are the Cops Using Our Genealogy Databases?

tilgængelig her: <https://thednageek.com/are-the-cops-using-our-genealogy-databases/>

⁶ Hackers got nearly 7 million people's data from 23andMe. The firm blamed users in 'very dumb' move

<https://www.theguardian.com/technology/2024/feb/15/23andme-hack-data-genetic-data-selling-response>

⁷ FTC concerned about privacy protections in 23andMe bankruptcy

[FTC concerned about privacy protections in 23andMe bankruptcy](https://www.ftc.gov/news-events/press-releases/2024/02/23andme-bankruptcy-privacy)

dansk politis anvendelse af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser især i tredjelande uden for EU.

På den baggrund anbefaler Justitia, at i der i de konkrete retshjælpsanmodninger indsættes de nødvendige retsgarantier, herunder at det sikres, at de kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser ikke anvender oplysningerne til andre formål, og at de personfølsomme data slettes efter endt brug/søgning.⁸

Manglende samtykke fra (eksisterende) brugere af slægtsforskningsdatabaser

De nedenfor nævnte overvejelser er primært rettet mod de udenlandske kommercielle slægtsforskningsdatabaser, og dataetiske overvejelser i forbindelse med deres forretningsmodel, og risikoen for ringere beskyttelse uden for Danmark og EU /EØS.

Justitia finder det væsentligt, at der er tydelighed og transparens for brugerne af kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser, så brugerne er klar over, at de ved at anvende de forskellige kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser har givet samtykke til, at de selv og deres slægtninge kan blive genstand for en politimæssig efterforskning. Justitia finder, at konsekvensen af forslaget er, at det ikke kun er den konkrete bruger (private person), men også det afledte privatlivsindgreb angående slægtninge til den pågældende bruger, som giver anledning til både retssikkerhedsmæssige, dataetiske og etiske overvejelser og bekymringer som ikke ses behandlet i lovforslaget. Andre udenlandske undersøgelser har tilsvarende udtrykt bekymringer om, hvorvidt samtykket kan anses som tilstrækkeligt til at overholde principperne i GDPR (databeskyttelsesforordningen), idet data kan vedrøre helbredsmæssig eller social information af særlig følsom karakter, og kan angå slægtninge, der ikke har samtykket eller senere vil blive genstand for efterforskning.⁹ Justitia ser på den baggrund alvorlige udfordringer i forhold til EU's charter om grundlæggende rettigheder artikel 8 (beskyttelse af personoplysninger) og kravet om, at oplysningerne skal behandles rimeligt, til udtrykkeligt angivne formål og på grundlag af de berørte personers samtykke. Desuden ses flere udfordringer i forhold til principperne i databeskyttelsesforordningens krav om samtykke.¹⁰

Det er desuden uklart, hvorledes allerede eksisterende brugere af dna-baserede slægtsforskningsdatabaser er stillet i forbindelse med efterfølgende ændring af vilkårene for databaserne, og i hvilket omfang de (og deres slægtninge) uden eksplicit samtykke efterfølgende kan risikere at blive genstand for efterforskning. Dette fremgår ikke af lovforslaget.

⁸ Se tilsvarende i den svenske betænkning: Biometri – för en effektivare brottsbekämpning; Betänkande av Biometriutredningen (2023); SOU 2023:32; Summary s. 38-39.

⁹ Should we be making use of genetic genealogy to assist in solving crime? A report on the feasibility of such methods in the UK; September 2020. s 12.

¹⁰ Før et samtykke kan anses som gyldigt, skal det både opfylde legaldefinitionen i DBF art. 4, stk. 1, nr. 11, gyldighedsbetingelserne for samtykke, som står i art. 7, stk. 1-4, og overholde principperne i artikel 5.

Endelig finder Justitia, at spørgsmålet om frivillighed og informeret samtykke til de opstillede vilkår hos de kommercielle dna-baserede slægtsforskningsdatabaser samt mulighederne for at få slettet sin dna-profil er af væsentlig betydning for vurderingen af mulighederne for politiets anvendelse af tjenesterne. Der ses ikke en særskilt beskrivelse af dette vigtige element i lovforslaget.

Justitia anbefaler på den baggrund, at politiet udelukkende anvender stabile og troværdige slægtsforskningsdatabaser, hvor det sikres at brugerne ved et klart og informeret samtykke har tilkendegivet, at deres dna-profiler må anvendes i efterforskningsøjemed, samt at der gives mulighed for, at et eventuelt tidligere afgivet samtykke kan tilbagekaldes. Desuden skal brugere orienteres ved ændringer af vilkår, så brugere kan tilbagekalde et samtykke eller bede om sletning af oplysninger ved en eventuel øget adgang til politimæssig efterforskning, når formålet med databasen har ændret/udvidet sig i forhold til oprindeligt tiltænkte.

Udfordringer i forhold til det samlede overvågningstryk

Afslutningsvis bemærkes det, at vedtagelsen af lovforslaget vil medføre en forøgelse af overvågningstrykket for danske borgere. Justitia har for nyligt udgivet rapporten "Øget overvågning udfordrer retsstaten", der bl.a. dokumenterer, at danske borgere allerede nu udsættes for markant mere overvågning end tidligere. Ved at give politiet mulighed for at anvendelse genetisk slægtsforskning udbygges overvågningstrykket yderligere, uden der i lovforslaget tages stilling til det samlede overvågningstryk.

Justitia anbefaler, at Justitsministeriet og Folketinget i lyset af det foreliggende lovforslag forholder sig til anbefalingerne i Justitias rapport "Øget overvågning udfordrer retsstaten", der kan sikre, at overvågningen i Danmark er proportionel. Det drejer sig især om følgende anbefalinger:

- at der nedsættes en Kommission for Privatlivets Fred, som skal vurdere rammer og generelle vilkår for beskyttelse af privatlivets fred i Danmark. Formålet er at sikre et solidt grundlag for en kvalificeret demokratisk debat om grænserne for statens indgreb i borgernes ret til privatliv og beskyttelse af personoplysninger.
- at der udpeges en central instans, som løbende skal skabe overblik over myndighedernes samlede overvågning af borgerne, og i den forbindelse årligt skal udarbejde en offentlig tilgængelig redegørelse til Folketingets Retsudvalg om det samlede omfang af myndighedernes overvågning af borgerne.
- at Digitaliseringsministeriet/Justitsministeriet i samarbejde med Dataetisk Råd udarbejder et overvågningsetisk refleksionsværktøj, som skal være obligatorisk at anvende for myndighederne, når der skal tages beslutning om tiltag eller ibrugtagelse af ny teknologi, der har potentiale til f.eks. at udgøre et indgreb i privatlivets fred.

Med venlig hilsen
Christoffer Badse
Chefkonsulent Justitia Danmark

E-mail: christoffer@justitia-int.org
<http://www.justitia-int.org>